

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ
ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

A1 TÜRK DİLİ VE YAZINI DERSİ
UZUN TEZİ

HARİCIYE KOĞUŞU’NUN ESARET BÜLBÜLÜ
-Bülbülü Öldürmek-
-Dokuzuncu Hariciye Koğuşu-

Kılavuz Öğretmen: Havva Reyhan

Öğrencinin Adı: İdil

Öğrencinin Soyadı: Hanhan

Diploma Numarası: D11290047

Ödevin Sözcük Sayısı: 3689

Araştırma sorusu: Harper Lee’nin *Bülbülü Öldürmek* ve Peyami Safa’nın *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* adlı yapıtlarında “esaret” izleği, hangi boyutlarıyla ve nasıl ele alınmıştır?

ÖZ (ABSTRACT)

Çalışma, Ulusal Bakalorya Programı A1 Türk Dili ve Yazını dersi çerçevesinde bitirme tezi olarak hazırlanmıştır. Tezde, Harper Lee'nin *Bülbülü Öldürmek* ve Peyami Safa'nın *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* adlı eserleri, "esaret" kavramı ve bu kavramın yapıtlarda gözlemlenen boyutları, benzerlikleri ve farklılıkları açısından karşılaştırma yoluyla ele alınmıştır.

Tezin giriş bölümünde esaret kavramının tanımı ve bundan yola çıkarak esaretin farklı türleri ve oluşum nedenleri değerlendirilmiştir. Bu bölümde esaretin toplumsal ve bireysel kaynaklı olabileceği ayrıca belirtilmiştir. Bu bağlamda araştırma konusunda yer alan yapıtlar, esaret kavramı göz önünde bulundurularak kurgusal anlamda kısaca anlatılmıştır.

Gelişme bölümünde, giriş bölümünde değinilen kavramlar, yapıtlar çerçevesinde incelenmiştir. Bunun için, alt dallar göz önüne alındığında iki farklı ana başlık oluşturulmuştur. Bu başlıklar, esaretin bireysel ve toplumsal boyutu olarak ortaya konmuştur. Gelişme birinci bölümde esaret izleği bireysel açıdan ele alınırken, bireyin içinde bulunduğu uzamın, yakın çevresi ve onlarla kurduğu etkileşimin ve kendi kişisel özelliklerinin "esaret"e etkileri anlatılırken; gelişme ikinci bölümde, başlık olarak belirlenen "toplumsal boyut" altında, toplum ekonomisinin, mevcut ideolojilerin ve gelenek kavramlarının "esaret" in boyutları konusundaki işlevi incelenmiştir. Bu değerlendirmelerde, yapıtlardan örneklendirmelere de gidilmiş, yapıtlardan, söz söylenen konuya ilişkin olarak belirtilen alıntılar da ayrıca yorumlanmıştır.

Sonuç bölümünde ise, her iki eserde değerlendirilen kavramlar ve izlekler genel hatlarıyla özetlenmiş ve esaret kavramının eserlerdeki yerleri son kez belirtilmiştir. Araştırma süresince çalışmada yararlanılan birincil ve ikincil kaynaklar ise “kaynakça” bölümünde belirtilmiştir.

Bu alışma, tez süreci boyunca uzun yıllar ardından *Bölbülü Öldürmek* adlı yapıtın devam kitabını çıkaran ve çalışmanın son günlerinde yaşamına veda eden Harper Lee’ye ve kalemiiyle güç veren *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* yazarı Peyami Safa’ya ithaf edilmiştir.

Sözcük sayısı: 253

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ

A. Esaret Ne Anlama Gelir?	4
B. Esaretin Oluşum Nedenleri.....	5

2. GELİŞME

2. 1. Esaretin Bireysel Boyutta Neden ve Sonuçları.....	7
2. 1. a. Bireyin Yakın Çevresinin Esaret İzleği ile Bağlılıları	8
2. 1. b. Bireyin Kişisel Özelliklerinin Esarete Etkisi.....	10
2. 1. c. Bireyin Yaşadığı Uzamın Esarete Götüren Yolları	12
2. 2. Esaretin Toplumsal Boyutta Neden ve Sonuçları	13
2. 2. a. Ekonomi Temelinde Sınıflandırılmış Toplum Yapısı	14
2. 2. b. Toplumda Var Olan (Siyasal ve Sosyal İdeolojiler).....	15
2. 2. c. Toplumda Yerleşik Kültürel Değerler ve Geleneksel Yapı	18
3. SONUÇ.....	19
4. KAYNAKÇA.....	21

Araştırma Konusu: Harper Lee'nin *Bülbülü Öldürmek* ve Peyami Safa'nın *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* adlı yapıtlarında “esaret” izleğinin, hangi boyutlarıyla ve nasıl ele alındığının değerlendirilmesi.

1. GİRİŞ

1.A. Esaret ne anlama gelir?

Toplumsal yaşamın sosyal ve ekonomik özellikleri ve bireyin kişisel özellikleri onun yaşamını etkiler. Bireyin doğduğu ortam, bu ortamda ve çevresinde bulunan ideolojiler, ailesinin ekonomik gücü, ona sunulan eğitim olanakları yaşamını etkileyen etkenlerin bir kısmıdır. Bireyin ait olduğu sosyal grup “üçüncü” bireyler ile ilişkisini etkileyebilmekte, kişisel inanışlar veya özellikler ise bireyin yaptığı veya yapacağı seçimleri etkileyebilmektedir. Bireyin bu özellikler nedeniyle bir durumun veya başka bir kişinin hâkimiyeti altında bulunması durumuna esaret denir. Esir olan kişi başka bir kişiye veya duruma “zorunlu” olduğu için bağlıdır ve bu bağlılık durumu farklı boyutlarda var olabilmektedir.

Tutsaklık durumu fiziksel ve psikolojik boyutta yer almaktadır. Fiziksel boyuttaki esaret, bireyin hareket özgürlüğünü ve davranışlarını kısıtlamakta veya engellemektedir. Sonuç olarak birey bulunduğu ortamda esirdir, başka bir ortama gidemez sadece bulunduğu yerde kalma şansı vardır. Fiziksel esaret daha belirgin bir tutsaklık türüdür ancak esir olma durumu psikolojik boyuta geçtiğinde gizliliğe bürünebilmektedir. Psikolojik esaret bireyin zihni ve düşünceleri ile ilgilidir. Birey farkında ve farkında olmadan bazı düşüncelerin dışına çıkamaz belli bir düşünceye ve/veya duyguya tamamen bağlıdır. Bu esaret türünün zihinsel boyutta gerçekleşiyor olması, kişinin hayatı üzerinde büyük bir etki bırakacağını göstermektedir. Aynı zamanda bir bireyin psikolojik esareti onun gösterdiği kadar bilinebilmektedir. Dolayısıyla esaretin psikolojik boyutu daha gizli bir tutsaklıktır, çünkü çoğu zaman bireyler “düşünce

özgürlüğüne” sahip olduklarını düşünürken aslında sadece onlara söylenen şeyleri tekrar etmekte veya var olan düzene sadece düşünceleri ile karşı çıkmakta zorlanmaktadır.

Psikolojik boyuttaki esaret bireyi yalnızlığa itmektir. Bunun nedeni fiziksel esaret çoğunlukla diğer bireylerin etkisiyle oluşup yok olurken; psikolojik bağlılıkta bireyi bu durumdan kurtarabilecek kişi çoğunlukla kendisidir veya bahsedilen tutsaklığın ortaya çıkması için kişinin bu bağlılığın farkında olması gerekir. Psikolojik esaret bireyi etkisine alabilmekte ve hayatının en önemli kavramı haline gelebilmekte, dolayısıyla da bireyi bunalıma itebilmektedir.

Psikolojik ve fiziksel esaret çoğu zaman bir arada bulunmaktadır. Bunun nedeni iki tutsaklığın da birey üzerinde oluşturduğu duygu durumlarının birbirini takip etmesidir. Örneğin hapishaneye giren bir bireyin var olan ilk esareti fiziksel esaret olarak görülmektedir. Ancak bireyin fiziksel esareti onun normal yaşam tarzından uzaklaşmasına, sevdiklerini özlemesine dolayısıyla da yalnızlığına sebep olmaktadır. Bireyin bu duygu durumu onu psikolojik açıdan zorlayacaktır çünkü bireyin bu yalnızlık durumdan kurtulmasının çaresi diğer kişilerin yanında olmasıdır, bu da fiziksel esareti tarafından engellenmektedir. Bu örnekten de anlaşılacağı gibi fiziksel ve psikolojik esaret çoğunlukla birbirlerinin varlığına neden olmaktadır.

1.B Esaretin Oluşum Nedenleri

Bireylerin esaretlerine çeşitli faktörler sebep olmaktadır. Bu faktörler ana çizgileri ile bireysel ve toplumsal faktörler olarak ikiye ayrılabilir. Bireysel faktörler, bireyin kendi yaşamıyla ve kendi kişiliği ile ilgili olan nedenlerdir. Bu tür faktörler, bireyin düşünce yapısı,

yakın çevresi, hastalıkları veya sıkıntıları, buldukları ortam ile ilişkileri şeklinde sıralanabilmektedir. Bireysel faktörlerin yanı sıra toplumsal faktörler toplumun birey üzerindeki etkisi ile ilgilidir. Bu tür faktörler bireyin bulunduğu uzamdaki ekonomik ve sosyal özellikler ile ilgili olabilmektedir. Toplumsal faktörler çoğunlukla diğer bireylerin etkisi ile ortaya çıkar. Bundan dolayı bireyin esir olması onun kontrolü dışında olabilmektedir. Ancak aynı zamanda bireyin kurtuluşu da başka kişiler yardımıyla olabilmektedir. Bireysel faktörler ise bireyin kendisini oluşturan durumlarla ilgilidir, dolayısıyla bu esaret türünden kurtulmak daha zor olabilmektedir.

Harper Lee, tek eseri olan *Bülbülü Öldürmek*'te ana figür Scout ve ailesinin kasabalarında gerçekleşecek olan bir dava ile hayatlarındaki değişiklikleri anlatmaktadır. Scout'un babası olan Atticus Finch bu davada avukatlık yapmaya karar vererek bu değişimin kaynağı olmuştur. Kasabada gerçekleşecek olan davanın diğer davalardan farklı olmasının sebebi ise bu davada bir siyahinin beyaz bir kadını tecavüzden suçlanmasıdır. Lee, ailenin yaşadıklarını anlatarak, figürlerin kişilikleri ve çevrelerindeki figürleri, yaşadıkları uzamdaki ekonomik durumu, kültürel yaşamı ve siyasal düşünceleri ele alır. Bu faktörleri ele alırken figürlerin yaşamı üzerindeki etkilerine de değinmiştir. Dolayısıyla, eserin zaman ve uzamında bulunan düşüncelerin ve yaşam algısının figürleri nasıl etkileyebileceği, bu durumun genç bireyler üzerinde nasıl bir etki bırakabileceği ve kişilik özelliklerinin bireyi nasıl etkileyebileceği işlenmektedir. Lee aynı zamanda sosyal adaletsizlik, yalnızlık, toplumda ekonomik yapılanma ve toplum baskısı gibi izleklere de değinmektedir.

Peyami Safa'nın *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* adlı eserinde hasta olan bir insanın yaşadıkları, hastalığının fiziksel ve psikolojik etkilerine değinerek anlatmaktadır. Eserde uzun süredir bacağında bir hastalığı olan figürün hastalığı gittikçe kötüleşirken Nüzhet'e olan bu aşkı ve bu

aşkın karşılıksız kalışı anlatılmaktadır. Safa, hastalığın figür üzerindeki etkisini göstermek amacıyla onun için önemli kişilere ve dönemde mevcut olan düşüncelere değinmiştir. Sonuç olarak, eserde hastalığın figürün ruh hali ve yaşayışı üzerindeki etkisi, farklı düşüncelere sahip olmanın toplumda figürü nereye yerleştirdiği ve yaşam algısı ve ideolojilerin figürlerin yaşamını nasıl etkilediği işlenmektedir.

Her iki eser de, işledikleri bireysel ve toplumsal faktörlerin figürler üzerindeki etkilerini göstererek, bireysel, toplumsal faktörler ve esaret arasında neden-sonuç bağıntısı oluşturmaktadır. Bu çalışmada, işledikleri konu ve değindikleri kavramlar açısından benzerlikleri ve farklılıkları olan eserler, esaret kavramını ele alışları açısından karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

2.Gelişme

2.1. Esaretin Bireysel Boyutta Neden ve Sonuçları

Bir bireyin esaretine, bireyin yaşamında söz sahibi olan yakın çevresi, yaşamının nereye gideceğini etkileyen kişiliği ve duyguları üzerinde büyük etkisi olan yaşadığı uzam ve bu uzam ile ilişkisi yani bireysel faktörler neden olabilmektedir.

Bülbülü Öldürmek, romanın anlatıcısı olan Scout, abisi Jem ve babası Atticus'un, kasabalarında gerçekleşen haksız bir dava sonucunda yaşadıklarını anlatır. Roman bu olayın etkilerini, romandaki çeşitli figürler üzerinden işlemektedir.

Dokuzuncu Hariciye Koşusu, romanında ise bir hastalıkla yaşayan ana figürün, bu hastalıkla mücadelesi ve Nüzhet'e duyduğu aşk anlatılır. Figürün aşkına karşılık alamaması ve hastalığının iyileşmemesinin, bireyi hüznün ve esaret duyguları ile yalnız bıraktığı gösterilmektedir.

2.1.a. Bireyin Yakın Çevresinin Esaret İzleği ile Bağlılıları

Eserlerin anlatımında ana figürün yanı sıra yan figürlere ve bu figürlerin yaşadıklarına da önem verilmiştir. Figürler arasındaki ilişkilerin anlatılması ise bireyin yakın çevresinin figürün yaşamı üzerindeki etkisini göstermiştir.

Bülbülü Öldürmek romanında ana figürün yanında, romanın diğer figürlerinin de yaşadıklarından bahsedilerek bireyler arasında bir bağlantı kurulmuş ve bu bağlantının etkileri işlenmiştir.

Romanda Boo/Arthur Radley gençliğinde “serseri” olarak görülen bir figürdür. Boo'nun bu davranışları nedeniyle evden dışarı çıkmasının yasaklandığı belirtilmiştir. “*Ve Bay Radley'nin oğlunu, bir daha tam on beş yıl gören olmamış.*” (Lee, s. 18) Figürün babası İhtiyar Radley'nin inanışlarına aşırı bağlı bir Baptist olması Arthur'a verilen cezanın şekillenmesinde önemli bir etken olmuştur. “*İhtiyar Radley, her türlü eğlencenin günah olduğunu düşünen cinsten bir insandı.*” (Lee, s. 58) İhtiyar Radley'nin bu inanışının belirtilmesi, kendisinin oğlunu esareti ile olan bağlantısına dikkat çekmektedir. Öncelikle ortaya çıkan fiziksel esaret, figürün bu esarete geçirdiği süre ile psikolojik esarete dönüşmüş ve figür esaretinin sebebi olan babası öldükten sonra bile evden dışarı roman boyunca bir veya iki kere çıkabilmiştir.

Kasabada yapmadığı bir suçtan dolayı yargılanan Tom Robinson'un ailesi Tom'a karşı olan suçlamadan etkilenmiştir. Tom'un tecavüz ile suçlanması, ailenin kasabının bir bölümü tarafından reddedilmesine neden olmuştur. Dolayısıyla dava sürecinde Tom'un karısı iş bulamamış ve çocuklarına bakmakta zorlanmıştır. *"Tom'un yaptıklarını söyledikleri şey yüzünden o aileyle hiç kimse ilişkide bulunmak istemiyor."* (Lee, s.147) Sonuç olarak Tom'un esareti karısı Helen için hayatı zorlaştırarak onu da esir etmiştir.

Atticus'un davayı alma kararı, kasabanın belli bir kesimi tarafından olumsuz karşılanmıştır ve bu kişiler Atticus ve ailesine karşı taraf almalarına sebep olmuştur. Bu durum Atticus'un çocukları Jem ve Scout'un da hayatını etkilemiştir. İki çocuk da kasaba halkının ağır sözlerine katlanmak durumunda kalmıştır. *"Beni endişelendiren taraf Scout ve Jem'in pek yakında hiç hoşlarına gitmeyecek şeyleri sineye çekmek zorunda kalacak olmaları."* (Lee, s. 110) Figürlerin üzerinde baskı oluşturan bu sözler onların esareti olarak görülebilmektedir. Bu esaret, daha küçük olmalarına rağmen, toplumda var olan sorunlar ile sadece babaları bu soruna sahip olmadığı için, yüzleşmek zorunda olmaları olarak tanımlanabilmektedir. Scout yaşı nedeniyle bundan daha az etkilenmiş olsa da, toplumun aile olan bu tutumu Jem'i etkilemiştir.

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanında, ana figüre en yakın ve onun için en önemli figür âşık olduğu Nüzhet'tir. Bundan dolayı Nüzhet'in davranışları figürü derinden etkilemektedir. Nüzhet, figürün değerlerine göre yanlış olan davranışlarda bulunduğu, onu olumsuz şekilde etkilemekte ve kötü hissetmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda figürün Nüzhet'e duyduğu aşk, Nüzhet'in anne ve babasının onu Dr. Ragıp ile evlendirme kararı ile karşılıksız kalmıştır. Verilen bu evlilik kararı figürün hem ruh halini hem de hastalığını etkilemiş ve onu esir etmiştir. *"Fakat keşke futbol oynasaymışım; belki de bacağımı Nüzhet'in aşkı kadar*

yormazdı.” (Safa, s. 95) Bu evlilik planı Nüzhet’in ebeveynlerinin hâkimiyeti altında olduğunu göstermektedir. Nüzhet’in bu evlilik kararında sözünün geçmemesi toplumda var olan normları göz önüne sermektedir. Ailesin bu kararı verirken Nüzhet’in ne düşündüğüne veya ne hissettiğine önem vermemesi Nüzhet’in esaretini göstermektedir. BU esaret, Nüzhet’in toplumdaki normların ve bu normlara karşı çıkmanın zorluğu nedeniyle, ailesinin “uygun” gördüğü biri ile evlenmek zorunda kalması olarak tanımlanabilmektedir.

Figürün hayatında önemli bir yere sahip diğer figür ise annesidir. Figür, annesine hastalığının ciddiyetini göstermemeye çalışsa da, annesi de onun hastalığından etkilenmektedir. Bu bağlamda figürün hastalığı nedeniyle hissettiği kederi annesi de hissetmekte ve hastalığı bir bakımdan annesini de esir etmektedir. “*Beni bastıran keder anneme de geçti.*” (Safa, s.17)

2.1.b. Bireyin Kişilik Özelliklerinin Esarete Etkisi

Bireylerin kişilik özellikleri, seçimlerini ve dolayısıyla yaşamlarını etkilemektedir. İki Eserde de yaşanan olaylar anlatılırken, figürlerin kişilikleri işlenmiştir. Aynı zamanda yaşanan olaylar ile figürlerin kişilikleri arasındaki bağlantılar işlenmiştir.

Bülbülü Öldürmek romanında, Atticus’un kişiliği ve değer yargıları, kasabasında gerçekleşecek olan davada Tom Robinson’ı savunma kararını etkilemiştir.

“Eğer bu davayı almazsam, bir daha insanların içinde başım dik dolaşamam. Eyalet meclisindeki yerimi koruyamam. Hatta sana ve Jem’e bir daha şunu yapın bunu yapın demeye hakkım kalmaz. Bu nedenle, bu davayı almam çok önemli.” (Lee, s.96)

Atticus Finch'in verdiği bu karardan sonra, kasabanın çoğunluğu kendisine ve ailesine karşı durmuştur. *“Hizmetçi gibi davranmakla kalmıyor, mahkemelerde zencileri de savunuyorsunuz.”* (Lee, s. 126) İnsanların bu tutumu, Atticus'un ailesi üzerinde baskı oluşturmuş ve bu bağlamda onları esir etmiştir. *“Atticus merdivenlere doğru çekilince mırıltı daha sevimsiz bir havaya büründü. Adamlar, Atticus'a biraz daha yaklaştılar.”* (Lee, s.174)

Arthur/Boo Radley'i eve kapatıp onu eser eden babasıdır. Ancak babasının bu kararına Arthur'un gençliğindeki davranışları etkili olmuştur. *“Pek fazla bir şeyler yapmıyorlarmış ama yine de kasabanın diline düşecek, kilisede herkesin önünde uyarılacak kadar ileri gitmişler.”* (Lee, s. 17) Arthur'un gençliğindeki kişiliği ve davranışları, roman zamanındaki kişiliği ile örtüşmüyor olsa da; geçmişteki seçimleri babasının onu eve kapatmasına yani kendi esaretine neden olmuştur.

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanında ise, figürün inandıklarının veya davranışlarının yanı sıra, kendisinin bir parçası olan hastalığı esaretine neden olmaktadır. Figürün daha çocukken başlayan hastalığı, onu fiziksel açıdan yormanın yanı sıra, ruhsal açıdan da olgunlaşmasına sebep olmuştur. *“Yatağa girerken, her büyük felaketimde olduğu gibi, kendimi birkaç yaş birden büyümüş hissettim.”* (Safa, s.25) Bu olgunluk figürün, çocukluğunu tamı tamına yaşamasına izin vermeyerek, onu büyümeye zorlamış ve dolayısıyla onu esir etmiştir. Dizlerindeki hastalığın varlığı onu bunalım gibi ruh hallerine iterken, hayallere sığınmasına da sebep olmaktadır. Figürün, yaşamında yapmak istediklerini yapmak yerine bu durumlar hakkında sadece hayaller kurabilmesi yaşamında, kendi bedeninde dolayısıyla da hastalığında hapsediğini göstermektedir. *“İçimde hep ne olduklarını bilmediğim gizli ve meçhul ümitlere sarılmıştım; onlar olmasa bir saniye nefes alamazdım..”* (Safa, s. 26)

Figürün hastalığının başka bir etkisi ise, onu sevdiği figür olan Nüzhet'ten uzaklaşmasına sebep olmasıdır. Bu bakımdan figürün hastalığı onu birlikte olmak istediği kişiden uzaklaştırarak onu yine esir etmektedir. *“Pek mümkün ki, yengem Nüzhet’le benim aramdaki mesafeyi çoğaltmak için hastalığımın sirayeti ihtimalinden istifade ediyordu.”* (Safa, s.70)

2.1.c. Bireyin Yaşadığı Uzamın Esarete Götüren Yolları

Uzamların, bireylerin ruh halleri ve davranışları üzerinde etkisi vardır. Bazı uzamlar, bireylerin ruh halleri ile oynarken, bazıları da ev sahibi oldukları kişiler ile bağlantılı olarak bireyin davranışlarını etkiler.

Bülbülü Öldürmek romanında, Atticus’un evinde çalışan Calpurnia/Cal’ın Atticus’un evindeki konuşma tarzı ile kendi kilisesindeki konuşma tarzı farklılık göstermiştir. *“Bizim evimizin dışında başka bir varlığa bürünmesi bizim için yepyeni bir gerçektir.”* (Lee, s. 149) Calpurnia, bu davranışına neden olarak, bir uzamda bulunan kişilerden daha farklı konuşmasının, etrafındaki kişilerden ayrılmasına sebep olacağını söylemiştir. Bundan anlaşılacağı gibi Cal, içinde bulunduğu topluma uyma çabasıyla, kendisinin parçası olduğu toplumun özellikleri bulunduğu uzam ile değişmektedir, kişiliğini ve konuşmasını değiştirmek zorunda kalmıştır. Calpurnia’nın gerçekten kim olduğunu, yani kişilik özelliklerini ve becerilerini, belli koşullarda gösterememesi, figürün esaretini oluşturmaktadır.

Maycomb halkının bir kısmı “zenci”lere ön yargı ile yaklaşan bireylerden oluşmaktadır. *“Atticus dayının seni başıboş bırakması bir yana şimdi de zencilerin tarafını tutuyor. Maycomb’ta dolaşamayacağız artık. Aileyi mahvediyor.”* (Lee, s. 104) Bahsedilen bireyler, Tom Robinson’a derisinin rengi nedeniyle ön yargı ile yaklaşmış ve onun suçlu olduğuna

inanmışlardır. Bu durum, Robinson'ın davasının daha başlamadan kaybedilmiş olarak görülmesine sebep olmuş ve daha sonrasında suçlu olarak görülmesine ve dolayısıyla da öldürülmesine sebep olmuştur. Robinson'ın yaşadığı uzamda böyle bir ideolojinin yer alması ve onun bu ideolojide suçlanan taraf olması esaretine sebep olan en büyük sebeptir. Masum olan Tom'un ölmesi ancak, gerçekten birini öldüren ve aslında suçlu olan Boo Radley'nin hiç bir ceza almaması, Tom'un esaretinin uzama olan bağlantısını daha fazla açığa çıkarmaktadır.

Dokuzuncu Hariciye Koşusu romanında ise, figürün hastalığı ağırlaşınca gittiği hastane uzamı, en ağır ve depresif düşüncelerle boğuştuğu uzamdır. Figürün bu uzamda geçirdiği zaman içerisinde kendi benliği üzerindeki kontrolü kaybedip krizler geçirmesi, hissettiklerinin ve bunalımının esiri olduğunu göstermektedir. “-Ağlasın, ağlasın, açılır. Diyorlar. Kim ağlıyor? Bilmiyorum. Hiçkırıklar duyuyorum. Ve daima içimde bir rahatlama.” (Safa, s. 101) Figür hastanede geçirdiği süreç içerisinde yalnızlıkla boğuşmuştur. Bu süreç sonunda ise yaşamak zorunda kaldığı duygulara alışmıştır. Bu alışkanlık bireyin hastaneden ayrılma korkusuna neden olarak, bireyi yine esir etmektedir. “Dışarıda yaşamaktan korkuyorum. Burada ıstıraba ve tevekküle o kadar alıştım ki onları bırakırsam ruhumun bir parçası kesilmiş gibi boşluk duyacağım; bırakmazsam isyansız nasıl yaşayacağım?” (Safa, s. 113)

2.2. Esaretin Toplumsal Boyutta Neden ve Sonuçları

Ekonomik ve siyasal koşullar, kültürel yaşam algısı ve mevcut ideolojiler bireyin yaşam algısını ve yaşayış biçimini etkileyen faktörlerdir. Bu faktörlerin bireyin içinde bulunduğu ortamda azınlıkta olması bireylerin esaretine sebep olabilmektedir. Bunun yanı sıra çoğunluk tarafından kabul edilen yaşayış biçimleri başlı başına bir kesimi esir altında tutabilmektedir.

Bülbülü Öldürmek adlı romanda, Maycomb hakkında farklı kesimlerinin varlığı na ve insanların bu kesimler hakkındaki düşüncelerine ve bu kesime karşı davranışlarına yer verilmesi bu toplumsal faktörlerin anlaşılmasını sağlamıştır.

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanında da ana figürün kendi açısından etrafındaki bireylerin düşünce ve yaşamlarına yer vermesi bu faktörlerin bireyler üzerindeki etkisinin incelenmesini sağlamıştır.

2.2.a. Ekonomi Temelinde Sınıflandırılmış Toplum Yapısı

Ekonomik koşullar bireyin hayatını etkileyen faktörlerdendir. Bireyin yaşadıkları veya yaşayabilecekleri, diğer bireyler ile ilişkileri ekonomik koşullar ile şekillenir.

Bülbülü Öldürmek adlı romanda Ewell ailesi, Maycomb'ta yoksullukları ile tanınan bir ailedir. Tom Robinson'ı kendisine tecavüz etmek ile suçlayan Mayella Ewell içinde bulunduğu ekonomik koşullar nedeniyle toplum tarafından yalnız bırakılmıştır. *“Beyazların ona aldırış ettikleri yoktu. Çünkü Mayella domuzlar arasında yaşıyordu. Zenciler onunla ahbab olmazlardı, çünkü derisi beyazdı.”* (Lee, s. 226) Ailesindeki bireylerin de ona yardım etmemesi, Mayella'nın içinden çıkamadığı yalnızlığının esiri olmasına sebep olmuştur. Mayella'nın içine hapsediği bu duygu onun psikolojik esaretini oluşturmaktadır. *“Ona hiç yardım etmiyorlardı.”* (Lee, s. 232)

Mayella'nın bu esareti ona nazik davranan Tom Robinson'ı yanına çağırmasına ve yaşadığı uzamda kabul edilemeyecek olan bir şey yapmasına yani Tom'u öpmesine sebep olmuştur. Tom Robinson'ın esaretinin doğuşu da böyle gerçekleşmiştir.

Romanda ekonomik durumları kötü olarak anlatılan bir başka aile ise Cunningham'lardır. Ailenin en küçük bireylerinden biri olan Walter, South'tan büyük olmasına rağmen onunlar birlikte birinci sınıfa başlamıştır. Walter babası tarımlar uğraştığı ve ekonomik durumları kötü olduğu için her bahar babasına yardım etmesi gerektiği bu nedenle de birinci sınıfa geçemediği belirtilmiştir. (Lee, s.34) Walter'ın okula gidememesi onun eğitim görememesine ve dolayısıyla da babasının yaşadığı şekilde yaşamaya devam etmesine neden olacaktır. Bu bağlamda Walter'ın ailesinin ekonomik durumu onun esaretine neden olmaktadır.

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanının ana figürü ve Nüzhet arasında ekonomik koşullar açısından farklılıklar bulunmaktadır. Nüzhet bir paşanın kızı olarak, toplumda daha önemli bir yere sahiptir, bunun yanı sıra ana figür böyle bir aileye sahip değildir ve kendisi şehrin kenar mahallerinden birinde yaşamaktadır. Nüzhet'in parçası olduğu toplumsal sınıf, figüre toplumun normlarına uyma konusunda bir baskı uygulamaktadır. Bayan olmasının etkisiyle birlikte varlıklı bir aileden gelmesi, onun normlara göre iyi bir işe sahip varlıklı bir birey ile evlenmesini öncelemektedir. Nüzhet'in uymak zorunda olduğu bu durum onun esaretini göstermektedir. Bu zorunluluk, ana figürü de esir etmektedir, çünkü kendisinin âşık olduğu birey ile evlenememesinde bu normun varlığı etkili olmuştur.

2.2.b. Toplumda Var Olan Güçlü (Siyasal ve Sosyal) İdeolojiler

Bireylerin yaşadığı zamanda ve uzamda bulunan ideolojiler onların düşünce biçimini ve yargılarını etkiler. Bu ideolojiler bazı insanları suçlu gösterip esaretlerine sebep olabilmektedir. Bireyler bu inanışların benzerliğinden güç alırlar. Tersine toplumun veya bir grubun genelinden farklı bir ideolojiye inanan bireyler, bu düşünce nedeniyle topluluğun

dışında kalabilmektedirler. Bu bakımdan benzer düşünceye sahip bireylerin birlik oluşu, farklı düşüncelere sahip bireylerin esaretine sebep olmaktadır.

Bülbülü Öldürmek adlı roman, 1930'lu yıllarında Maycomb'ta geçmektedir. Romandaki olaylar incelendiğinde Maycomb halkının çoğunluğunun “zenci”lere karşı önyargı beslediği görülmektedir. Örneğin, evinin bahçesinde sesler duyduktan sonra, dışarı çıkıp ateş eden Nathan Radley, bahçesine izinsiz giren kişinin bir zenci olduğunu varsaymıştır. Maycomb halkının, Tom Robinson'u savunan Atticus'u vaz geçirmeye çalışmaları yine bir ırka karşı önyargıların varlığını göstermektedir. “ *Gayet mantıklı, akli başında insanlar, bir zenci sorunu ortaya çıktı mı sanki bambaşka insanlar oluyorlar.*” (Lee, s. 110)

Maycomb'ta var olan bu tutum, suçsuz olmasına rağmen Tom Robinson'un tutuklanmasına ve suçlu bulunmasına sebep olmuştur. “*Şimdiye kadar bir jürinin, bir zencinin yararına, bir beyazın zararına karar verdiğine tanık olmadım..*” (Lee, s. 246)

Tom Robinson'ın davası, Maycomb'taki çocukları da etkilemektedir. Jem, Tom Robinson'ın suçlu bulunmasını anlayamamıştır. Dill ise, dava sırasında karşı avukatın Tom Robinson'a karşı tavrını kaba bulmuş ve bundan etkilenmiştir. İki çocuğun da etkilendiği olaylar mevcut olan ideolojiler nedeni ile gerçekleşmiştir. Çocuklara bu durumun her zaman gerçekleştiği ve buna alışacakları veya zamanla katlanacakları söylenmiştir. Jem ve Dill'in var olan idealler nedeniyle başkalarını esir eden olaylara katlanma durumları da onların esaretidir. “*Bunun duyguları daha sertleşmemiş. Bir parça büyüsün, hoş görmeyi, katlanmayı öğrenecektir.*” (Lee, s.237) Bu esaret Maycomb halkında var olan psikolojik esareti göstermektedir. Bunun nedeni kasabanın çocuklarına, çoğunluğun sahip olduğu ideolojik düşünce aşılmalıdır. Eserin ana figürleri göz ardı edildiğinde kasabadaki diğer çocukların, Scout'un kuzeni Frances gibi,

ideolojik açıdan özgürlüğe sahip olmadığı görülmektedir, çünkü bu figürler sadece büyüklerden duyduklarını tekrar etmektedir. “Büyükanne diyor ki, Atticus dayının...” (Lee, s.104) Dolayısıyla bu figürler buldukları uzamın ideolojisi içinde tutsak kalmışlardır.

Maycomb'ta farklı ten renklerine karşı olan düşünceler, Dolphus Raymond'ın çocuklarını da etkilemektedir. Çocuklar, babalarının beyaz annelerinin ise zenci olması nedeniyle melezlerdir. Bu durum çocukların iki kesime de uymamasına yani toplumda dışarıda kalmalarına neden olarak onların esaretine sebep olmaktadır. “Çünkü kimsenin yanında yerleri yok. Zencilerin yanına gidemiyorlar, çünkü damarlarında beyaz kanı dolaşılıyor, beyazlar yanlarına almıyorlar, çünkü onların anneleri zenci.” (Lee, s.192)

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanında, figür inandığı ideolojinin farklılığı düşüncelerinin ve değerlerinin köşkteki bireylerden farklılaşmasına neden olmuştur. Bu düşünce farklılığı köşkte gerçekleşen akşam yemeği sırasında bir tartışmaya neden olmuştur. Bu tartışma sırasında figür, “Kozmopolitanizm” düşüncesini destekleyen Paşa ve Dr. Ragıp karşısında tek başına kalmıştır. Yaşanan tartışma, ana figürün nefret hissetmesine ve özellikle Nüzhet ile arasının açılmasına neden olmuştur. Figür tartışma sırasında kendisinin bu konu hakkında daha fazla bilgiye sahip olduğunu belirtmesine rağmen; mücadelesinde yalnız kalması nedeniyle tartışmaya kendisi son vermiştir. Figürün tartışma sonunda hissettiği yalnızlık ile boğuşmak durumunda kalmıştır. “Uyuyamadım, ağrılarım arttı, fakat ruhi azabıma nispetle çok asil, sade ve saf olan et ıstırabımı o gece sevdim.” (Safa, s. 74) Bu bağlamda, figürün farklı bir ideolojiye olan inancı onun esaretine neden olmaktadır.

Romanda bahsi geçen başka bir esaret ise figürün doktoru Mithat Bey'e aittir. Bu esarete romanda fazla yer verilmemiş olsa da, doktorun siyasal sebeplerden ötürü hala stajına devam

ettiği belirtilmektedir “*Bu doktor, genç olmadığı halde, birçok sebeplerden dolayı henüz stajını bitirmemişti.*” (Safa, s. 16)

2.2.c. Toplumda Yerleşik Kültürel Değerler ve Geleneksel Yapı

Bireyler kültürel yaşam algılarına uyma amacıyla istemedikleri yaşamlar sürdürebilmektedir. Bunun yanı sıra bu yaşam algısına uymayı tercih etmeyen bireyler toplumun tarafında izole edilebilmektedir. Bu iki durum sonucunda da birey kendisini esaret içinde bulmaktadır.

Bülbülü Öldürmek romanında Dolphus Raymond, kasabasındaki insanların kabul edemeyeceği bir hayat yaşamaktadır. Raymond bir zenci ile evlenmiştir, dolayısıyla da melez çocukları vardır. Kasabadaki insanların böyle bir hayat tarzını yaşamağı istediğini anlamayacaklarını düşünen Raymond, bundan dolayı içkiye düşkünmüş gibi davranmaktadır. “*Ama hiç bir zaman yaşadığım hayatı, yaşamak istediğim hayat olduğu için yaşadığıma anlamayacaklar.*” (Lee, s.237) Raymond’ın alkol bağımlısı gibi davranması yani aslında olmadığı biri gibi görünmesi; kasabasındaki insanların yaşam algısı nedeniyle ortaya çıkan bir esarettir.

Scout’un halası olan Alexandra Finch, kız çocuklarının nasıl davranması gerektiğine dair belli bir algısı olduğu belirtilmiştir. Bu algıya göre Scout’un bırakması gereken en büyük alışkanlık pantolon giymesidir. Hala tarafından anlatılan kız çocuklarına karşı kültürel yaşam algısı, Scout’un hayatını değiştirmemiş olsa da onu psikolojik açıdan baskı altında hissettirmiştir. Hala, bu nedenle Scout’un yine ağır olmayan ama baskı ile ortaya çıkan bir esarete bırakmıştır: “*Erkek gibi pantolon giyersem bir hanımefendi olmayı aklıma getiremezdim, Alexandra hala pantolonlu bir kızın sadece bir gölge olacağını söyledi. Alexandra hala durmadan duygularımı incitti.*”(Lee, s.103)

Dokuzuncu Hariciye Koşu romanında, dönemin kültürel yaşam algısı Nüzhet üzerinden işlenmiştir. Bunun nedeni, Nüzhet'in evlilik çağına -döneme göre- gelmiş olmasıdır. Nüzhet varlıklı ve iyi bir aileden geldiği için, annesi yine kendisi gibi biri ile kızını evlendirmek istemektedir. Bu nedenle kızının isteğini önemsemeden onu Dr. Ragıp ile evlendirme kararı vermiştir: “*Bu evlenme meselesi beni sinirlendirmeye başladı. Söz kesmek bilmem ne. Bana sormadan ne bu! Bu adam bize iki üç defa geldi, arkasından beni istedi. Böyle evlenmem.*” (Safa, s. 57)

Nüzhet'in gerçekleştirmek istemediği bir evliliği gerçekleştirmesi onun esaretini göstermektedir. Ana figür bu evlilik daha gerçekleşmeden sevdiği kişiden uzaklaşmak durumunda kalmıştır. Böylece figürün kendisi de esir olmuştur.

3. SONUÇ

Tezin ilk bölümünde esaret kavramının ne olduğu, farklı boyutları ve oluşum nedenleri anlatılmaktadır. Daha sonrasında esaret kavramının iki farklı eserde nasıl ve hangi boyutlarıyla ele alındığı anlatılmaktadır.

Gelişme bölümünde ilk olarak esaretin bireysel boyuttaki oluşum nedenleri incelenmektedir. Bu nedenler, bireyin yakın çevresini, kişilik özelliklerini ve yaşadığı uzamı içermektedir. *Bülbülü Öldürmek* eseri için Boo Radley, Atticus Finch, Tom Robinson ve Cal'ın esaretlerini bu nedenlere olan bağlantısı ve figürlerin tutsaklıklarının türü gözler önüne serilmektedir. *Dokuzuncu Hariciye Koşu* eseri için ise Nüzhet ve ana figürün esaretleri irdelenmektedir.

Gelişme bölümün ikinci kısmında toplumun bireylerin esareti üzerindeki etkisi incelenmektedir. Ekonomi, ideoloji ve gelenek kavramlarının bireylerin yaşamı dolayısıyla da esaretleri üzerindeki etkisi anlatılmaktadır. *Bülbülü Öldürmek* eseri için başlıca Ewell, Cunningham, Tom Robinson, Raymond, Scout, Jem ve Dill figürlerinin esaretleri ele alınmaktadır. Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanında ise Nüzhet, ana figür ve Mithat Bey'in esaretleri incelenmektedir.

Çalışmada, esaret kavramı; uzam, figürler ve figürlerin birbirleriyle olan ilişkilerine değinilerek işlenmiştir. Bu konu işlenirken sosyal adaletsizlik, ezen ve ezilen çatışması, toplumsal normlar ve bireylerin bu normlara uyma zorunluluğu, toplumdaki ekonomik yapılanma, ahlaki değerler ve yalnızlık izlekleri irdelenmiştir.

Sonuç olarak, eserler bu izlekler doğrultusunda değerlendirilerek “esaret” kavramının bireysel ve toplumsal olan oluşum nedenleri, iki eserinde figürlerinde yola çıkılarak incelenmiştir.

Kaynakça

1. Lee, Harper. Bülbülü ldrmek. Beşinci Basım: Akdeniz Yayıncılık, İstanbul, 2011
2. Safa, Peyami. Dokuzuncu Hariciye Koğuşu. Birinci Basım: Ötüken Yayınevi, İstanbul, 2008
3. <https://www.youtube.com/watch?v=8jGWJrKlvmA>